

ФЕНОМЕН ПОСТПРАВДИ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Своєї кульмінації епоха постправди сягнула у гібридній війні Росії проти України. Розгортання пропаганди передувало окупації у 2014 році Кримського півострова та частини Донецької та Луганської областей, а також повномасштабному вторгненню в Україну 2022 року. Прикладом до цього можна назвати один із найбрудніших фейків «російської комунікативної спільноти» про злочини українських військових – «розіп'ятого хлопчика» і розстріли у місті Слов'янськ усіх чоловіків віком до 35 років, які поширювались, зокрема, відомим російським філософом-«русофілом» та українофобом Олександром Дугіним. Вони цілеспрямовано розповсюджувались із метою розпалювання ксенофобної істерії у масовій свідомості російської спільноти та російськомовного населення в Україні. Ці фейки, як і інші, неодноразово викривались навіть самими російськими журналістами. Однак їх вплив на російського споживача як безумовної істини складно пояснити, адже він не розбивається лише викриттям цієї відверто гебелівської брехні і досі має значне місце у головах аудиторії.

Російська пропаганда, як і її війна проти України, будується на подібних постправдивих механізмах: декласоване та деморалізоване суспільство, що не може реалізуватись через соціальні ліфти, дивиться на власну участь у війні крізь призму боротьби зі світовим злом, спасіння людства від нацизму, що врешті має покращити їхній соціальний статус. Твердження пропаганди про русофобію і дегуманізацію росіян світовим співтовариством є ні що інше як симулякр, адже ми розуміємо, що все це робить сама держава Росія, підмінюючи поняття гідності у штучно створеній реальності. За цих умов життя громадянина цієї країни не становить жодної цінності в умовах пропаганди, цензури, побутової необлаштованості, утисканні прав і свобод тощо у російській державі.

Існування постправди нівелює можливість відрізнити правду від брехні, що й породжує поширене у російському медіапросторі твердження, що кожен має свою правду. Цей вислів набуває дійсного сенсу, оскільки ми сприймаємо інформацію відповідно власним переконанням, емоціям, позиції, тобто тому, у що ми готові вірити. Орієнтація людини на те, що відповідає її особистим запитам, дає можливість припускати наявність свідомого цілеспрямованого відбору фактів, критерієм якого є суб'єктивний чинник. Звідси і виходить, що російський глядач свідомо споживає задалегідь неправдиву інформацію і, отримуючи альтернативні факти, не сприймає їх. Об'єктивно він розуміє, що був введений в оману, але, як людині, йому важко це прийняти та визнати.

Можна твердо сказати, що російсько-українська війна, яка характеризується значною роллю гібридних компонентів, особливо в перші 8 років, уже вийшла за межі України. Російські наративи форсовано поширюються інформаційним простором завдяки агентам пропаганди і для світової політики мають глобальні наслідки. Проблема посилюється, вважає виконавча директорка ГО «Детектор медіа» Д. Дуцик, також тим, що «ми живемо не лише в добу постправди, а й у добу тотального

популізму. Цей схрещений варіант популістичної політики з пропагандою – гримуча суміш, яка серйозно трансформує свідомість людей» [1].

Керівниця Центру досліджень «Детектор медіа» Ксенія Ілюк відзначає, що дезінформація і пропаганда абсолютно відмінні поняття. Остання завжди має на меті щось «насадити», зробити так, щоб людина у щось вірила. Російська дезінформація ж найчастіше спрямована на те, щоб збити «систему координат» людини. Тому можемо спостерігати, як росіяни самі спростовують свою ж брехню, коли поширюють інформацію, що суперечить одна одній. Ці дії вони роблять свідомо і з метою загнати людину у стан когнітивного дисонансу, аби реципієнт став у позицію недовіри до всіх і думав, що правди нема і що «не все так однозначно». Таким станом людини згодом трансформують на конкретні дії або ж бездіяльність [2].

Із цієї ж причини невідрізнення правдивості інформації на основі усталених критеріїв призводить у російському суспільстві до домінування принципу *Argumentum ad Temperantiam* – принципу золотієї середини або принцип середнього шляху – неформальна логічна хиба, що полягає в судженні, що правда мусить знаходитись десь посередині двох протилежних точок зору [3]. Це фундаментально логічна хиба, адже якщо ми беремо з обох боків брехню, то цілком логічно, що посередині їх також буде брехня. Навіть якщо ми візьмемо велику брехню та істину, між ними однаково лежатиме брехня. Тому принцип «золотієї середини» також у своєму фіналі призведе до абсурдної ситуації: середня точка вважається правдивою, бо розглядається за даним принципом шляхом розгляду двох первісних точок зору. Але тоді це можна розглядати новою крайньою точкою і знову цим же шляхом шукати правду, повторно «посуваючи» ймовірну істину далі. Звідси можна зробити висновок, що цей російський наратив у будь-якому випадку є фундаментально хибним.

Російська пропаганда також активно використовує тактику «підміни понять». Керуючись цим принципом, вони просувають думку «це зроблено нами, а ворожими іноземними спецслужбами». Прикладом можна взяти різанину у Бучі, що вже увійшла в історію цієї війни. Задачею російських пропагандистів стало перенесення дискурсу з російських звірств у Бучі на розмови про інші світові конфлікти (Сирію, Сербію) або переконати суспільство у «ворожому Заході». Згодом вони запустили тезу, що «фейками навколо Бучі українські військові хотіли відвернути увагу від тортур російських військових», що відразу «підкріпили» низкою відео, де колишні полонені розповідають про «катування» в українському полоні [4].

Варто зазначити, що всі перелічені засоби пропаганди під час сучасного російсько-українського конфлікту направлені вглиб держави Росія. Керівник «Bellingcat» Христо Грозев стверджує, що «у 2014 році пропаганда була спрямована набагато більше на зовнішній світ». Пояснює він це спробою представити те вторгнення як «внутрішній конфлікт в Україні» [5]. Під час повномасштабного вторгнення 2022 року вони намагалися використати ту ж тактику, але дуже швидко зрозуміли, що це втрачена перспектива, адже світ побачив відверто агресивну війну. Тому російська пропаганда була спрямована на підтримку внутрішнього контролю свідомістю споживачів інформації.

Отже, у масовій культурі прихильне ставлення до постправди обумовлене багатьма факторами, проте одним із найвагоміших останнім часом є перевага гедоністичних тенденцій. Епоха постправди підкріплюється сучасними медіа-політичними соціальними процесами. Проте постправда може стосуватися

різноманітних соціальних сфер життя людини, зокрема у вигляді пропаганди, під якою розуміємо форму комунікації, яка націлена на поширення у суспільстві певного світогляду чи міркування, із метою вплинути на суспільну думку на користь якоїсь справи чи громадської позиції. Своєї кульмінації епоха постправди сягнула у гібридній війні Росії проти України. Росіяни активно використовують постправду у своїй пропаганді. Зокрема нівелюють можливість відрізнити правду від брехні із метою збити «систему координат» споживачів інформації та використовують «підміну понять». Таким чином серед тих, хто перебуває під впливом російської інформаційної кампанії, часто побутують думки на кшталт «кожен має свою правду» та «істина посередині». Але вони обидві є фундаментально логічно хибними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гордієнко Т. Постправда як тренд: Ukrainian style. *Media sapiens* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ms.detector.media/ethics/standards/postpravda_yak_trend_ukrainia_n_style/

2. Дезінформація, пропаганда і все, що між ними: як розпізнати і захиститися URL: <https://rubryka.com/article/ksenia-iliuk/>

3. Argumentum ad Temperantiam URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Argumentum_ad_temperantiam

4. «Бучанська різанина»: як росія прагне уникнути покарання URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3449195-bucanska-rizanina-ak-rosia-pragne-uniknuti-vidpovidalnosti.html>

5. Буча, МН17, кати Росії і рос пропаганда: інтерв'ю з керівником «Bellingcat» Христо Грозєвим URL: <https://hromadske.radio/publications/bucha-mh17-katy-rosii-i-rospropahanda-interv-iu-z-kerivnykom-bellingcat-khrysto-hrozievym>

6. Slyusar V. Informational Violence in the Symbolic Exchange and Modern Mediareality: the Modus Dimension. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences*. 2019. № 1 (85). P. 25-35.